

*Спеціалізованій вченій раді ДФ 58.082.047_ID 5510
в Західноукраїнському національному університеті
Міністерства освіти і науки України*

ВІДГУК

опонента **Антонюк Олени Ростиславівни**

доктора економічних наук, професора кафедри обліку та аудиту Національного
університету водного господарства та природокористування

на дисертаційну роботу

Люби Оксани Ігорівни на тему

«Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною
діяльністю підприємства», подану на здобуття ступеня доктора філософії за
спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Питання валютного регулювання набувають особливої актуальності у період діяльності суб'єктів господарювання в умовах впливу зовнішніх та внутрішніх факторів, надзвичайних подій, провадження діяльності в умовах військового стану, адже від цього залежить фінансова стабільність діяльності. З точки зору якості облікового забезпечення діяльності та аналізу, то вони впливають на результуючі показники, доходи/витрати від операційних курсових різниць, розкриття інформації у фінансовій звітності та на якість управління зовнішньоекономічною діяльністю. Процеси євроінтеграційного розвитку економіки України, вплив зовнішніх чинників на умови фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, розширення економічного та інформаційного простору підкреслюють актуальність обліково-аналітичної інформації для прийняття рішень. Аналіз стану і тенденцій провадження зовнішньоекономічної діяльності підприємств потребує систематизації проблемних питань теорії та практики обліку, аналізу для забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства.

З огляду на це, дисертаційна робота Люби О.І., метою якої є обґрунтування і поглиблення теоретико-методичних положень обліку і аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємств хімічної промисловості та розробка практичних рекомендацій з удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління імпорними та експортними операціями є актуальною.

Подана до захисту дисертаційна робота містить наукові положення, що знайшли відображення у матеріалах держбюджетного прикладного дослідження Західноукраїнського національного університету «Домінанти управлінського обліку в умовах діджиталізації для забезпечення економічної безпеки України у воєнний і післявоєнний періоди» (номер державної реєстрації 0123U101580), науково-дослідної роботи кафедри обліку і оподаткування ЗНУ «Стан та перспективи розвитку системи бухгалтерського обліку та оподаткування в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0117U000147), науково-дослідної роботи кафедри обліку і оподаткування ЗНУ «Розвиток системи бухгалтерського та управлінського обліку в умовах соціально-економічних викликів» (номер державної реєстрації 0122U000927), в рамках яких авторкою удосконалено теоретичні та методичні положення обліку та аналізу зовнішньоекономічної діяльності підприємств хімічної промисловості України.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота містить чітко визначені мету та завдання, обґрунтовані методичні підходи щодо шляхів її досягнення, логічно побудовану структуру, узагальнення теоретичного характеру, а також пропозиції з удосконалення теоретичних, методичних та організаційних засад обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Дослідження та висновки в дисертаційній роботі Люби О.І. викладено послідовно, завдяки чому логіка дослідження чітко простежується за розділами дисертаційного дослідження. Висновки та рекомендації роботи достатньо обґрунтовані та підтверджуються

результатам апробації основних положень дисертації. Достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій підтверджується використанням широкої інформаційної бази за темою дисертаційної роботи.

У роботі було використано різноманітні методи наукових досліджень і спеціальних методів пізнання, зокрема аналізу та синтезу, індукції та дедукції, методи порівняльного аналізу, систематизації, абстрактно-логічного, історико-хронологічного та статистичного методів. Використання сучасних методів наукових досліджень дозволило забезпечити досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження, отримати важливі теоретичні та практичні результати. Висновки, що зроблені в роботі є логічно обґрунтованими, підтверджуються реальним аналізом, як теоретичних джерел, так і поточного стану обліку та аналізу зовнішньоекономічної діяльності.

Основні теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи Люби Оксани Ігорівни отримали позитивну оцінку наукової спільноти у процесі апробації.

Викладене вище дає можливість висловити позитивний висновок стосовно наукового рівня, достовірності подання в дисертації матеріалу, теоретичних обґрунтувань і аргументації, винесених на захист положень, практичного значення висновків і рекомендацій, що випливають із дисертації Люби О.І.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота написана державною мовою, містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатки.

У першому розділі «Теоретичні основи формування обліково-аналітичного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю» розкрито питання розвитку зовнішньоекономічної діяльності у взаємозв'язку з впливом на розвиток економіки країни. На підставі аналізу дефініцій у дисертаційній роботі подано авторське визначення розуміння «зовнішньоекономічна діяльність» (с. 29). Авторський погляд на періодизацію етапів розвитку зовнішньоекономічної

діяльності в Україні (с. 33) дозволив здобувачці Любі О.І. оцінити роль та вплив державних інституцій для розвитку експортно-імпорتنих операцій в країні. За результатами аналізу було запропоновано активізувати роль недержавних організацій в процесах регулювання зовнішньоекономічної діяльності (с. 47-48). В межах даного розділу проаналізовано нормативно-правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності, підсумком якого стала розробка авторського підходу до побудови системи інформаційного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства (с. 51-52). Належна увага приділена дослідженню в даному розділі проблематиці переробки сировини на митній території України, її реалізації (с. 59-63). Зважаючи на визначений предмет та об'єкт дослідження, в роботі проаналізовані особливості підприємств хімічної промисловості та їх вплив на реалізацію облікового забезпечення та аналітичну роботу. Проаналізовано динаміку видобутку корисних копалин (с. 66), надана характеристика підприємств хімічної промисловості України, підсумком якого стало формування впливу особливостей хімічної промисловості на методика та організацію обліку (с. 80).

Другий розділ дисертаційної роботи «Організація та методика бухгалтерського обліку в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю» просвячено проблемним аспектам організації та методики бухгалтерського обліку зовнішньоекономічної діяльності (с. 87-93), особливостям укладання зовнішньоекономічного договору (контракту), що дозволило розвинути питання структури та його змістового наповнення (с.96). У межах розділу проаналізовано оформлення митних декларацій за період з 2018 по 2023 роки (с. 102) та особливості їх оформлення. Проведений теоретичний аналіз формування митної вартості на основі нормативних документів та праць науковців, досвіду практиків (с. 108-115) дозволив автору в подальшому висловити пропозиції з удосконалення нормативних документів в частині митного оформлення та митних платежів. У дисертаційній роботі сформована

схема облікового відображення передоплати за відвантажену продукцію за зовнішньоекономічним договором (контрактом) (с.134), а також подано авторське бачення послідовності етапів облікового відображення післяплати за відвантажену продукцію (с. 135). Вивчення особливостей бухгалтерського обліку курсових різниць призвело до удосконалення методики відображення курсових різниць в розрізі різних видів діяльності за імпорнтними та експортними операціями (с. 137). У межах другого розділу міститься теоретичне узагальнення напрацювань науковців щодо ролі управлінського обліку та формування звітної інформації для управління зовнішньоекономічною діяльністю, що знайшло відображення у пропозиції з формування інтегрованої звітності та побудови інформаційної схеми та її структурного наповнення за умов формування електронного подання звітності (с.143). Практико-орієнтоване значення має подання макету структурування інтегрованої електронної звітності (с.145), зміст нефінансових показників електронної інтегрованої звітності щодо зовнішньоекономічної діяльності (с. 151-152).

У третьому розділі дисертаційного дослідження «Аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю» акценти здійснено на методиці аналізу експортних та імпорнтних операцій. З використанням інструментарію аналітичного дослідження проаналізовано динаміку експорту та імпорту України, сформована інформаційна схема системи аналізу імпорнтних операцій хімічних підприємств (с. 174), знайшла подальший розвиток та детально описана методика аналізу ефективності імпорнтної діяльності за даними підприємства хімічної галузі (с. 175-176, с. 178 -182, с. 185) та операцій з експорту (с.192-193), розвинено та вдосконалено практичні аспекти проведення SPACE-аналізу (с. 199-202).

Структурна побудова дисертації Люби О.І. відповідає кваліфікаційним ознакам, стиль викладення та подача матеріалу досліджень є логічними, послідовними та зв'язаними єдиною цільовою спрямованістю. Дисертація

містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, графіків, які подаються безпосередньо в основній частині дисертації і виносяться в додатки. Мова дисертації лаконічна, коректна та зрозуміла. За структурою та оформленням робота відповідає сучасним вимогам до оформлення дисертацій, які затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації».

Сукупність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі, та їх практичне значення дають змогу зробити висновок про завершеність, цілісність і структурованість дисертації Люби О.І.

Оцінка наукової новизни положень і отриманих результатів дисертаційної роботи. До результатів, що одержали обґрунтування у дисертаційній роботі, мають теоретичне та практичне значення, та визначають наукову новизну дисертації віднесено такі:

- у роботі розроблена структура та запропоновано склад та змістове наповнення інтегрованих звітних документів, які поєднують управлінську, фінансову та статистичну звітність. Пропозиція автора передбачає використання електронного формату підготовки та подання матеріалів таких звітних документів. Ідея автора полягає у застосуванні комплексного відображення фінансових та нефінансових показників щодо зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Зважаючи на специфіку та різноманітність зовнішньоекономічної діяльності підприємств хімічної галузі та інших галузей автор пропонує застосовувати механізми трансформації таксономії звітів, зміни мови та валюти, використання графічних елементів та аналітичних таблиць відображення облікової інформації про імпорتنі та експортні операції. Реалізація новації в умовах діджиталізації сприятиме комплексному інформаційному забезпеченню в інформації про зовнішньоекономічну діяльність для різних груп користувачів (с. 143, с.145, с.151-152);

- надано авторське визначення терміну «зовнішньоекономічна діяльність» (с. 29);
- надано пропозиції з вдосконалення нормативних документів, зокрема положення Митного кодексу України у частині використання терміну «сировина для переробки на митній території України» натомість «давальницька», ідентифікації видів посадових порушень та відповідальності працівників митних інституцій; покращення порядку визначення митної вартості та терміну подання документів (с. 63, с. 106, с. 109). Пропозиція сприяє інформаційній синхронізації з Господарським кодексом України та спрямована на оптимізацію співпраці учасників зовнішньоекономічної діяльності;
- знайшла подальший розвиток методика відображення курсових різниць у системі рахунків бухгалтерського обліку окремо для фінансової діяльності у складі фінансових доходів (73 «Інші фінансові доходи») чи фінансових втрат (95 «Фінансові втрати»), інвестиційної діяльності – інших доходів (744 «Дохід від неопераційної курсової різниці») чи інших втрат (974 «Втрати від неопераційних курсових різниць») та відповідним списанням на рахунки фінансових результатів 792 «Результат фінансових операцій» та 793 «Результат іншої діяльності». Пропозиція має значення для цілей як фінансового, так і управлінського обліку, оскільки покращуватиме інформаційне забезпечення користувачів у достовірному визначенні фінансового результату від різних видів діяльності, пов'язаних з імпортними та експортними операціями (с. 137);
- історична періодизація еволюції зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні з виокремленням п'яти послідовних етапів (с. 33);
- розвинуті та вдосконалені склад факторів, що визначають вплив організаційно-технологічних особливостей хімічної галузі вітчизняної економіки на методику і організацію обліку (авторкою виділено деталізоване калькулювання собівартості продукції з врахуванням змінних цін на імпорту сировину, варіативні курсові різниці, включення митних платежів та амортизація дороговартісного обладнання; коректні податкові розрахунки у

контексті дотримання взаємосуперечних норм Господарського, Податкового та Митного кодексів (с. 80);

- рекомендації, що сприяють усуненню проблемних аспектів обліку операцій імпорту та експорту через зменшення тривалості митного оформлення, мінімізації переліку необхідних документів для отримання сертифікату походження товарів та їх поміщення у відповідний митний режим, дотримання процедури прозорості при здійсненні валютного контролю, використання єдиних правил механізму відшкодування ПДВ (с. 99, с.102, с. 104);

- методика аналізу імпортних операцій на основі комплексного підходу до виконання аналітичних робіт (с. 174, с. 190);

- системне позиціонування аналізу експортних операцій у складі оцінки ефективності експорту, моделювання стратегічного розвитку щодо імпорту та експорту хімічної продукції за допомогою SWOT-аналізу та SPACE-аналізу, чинникового аналізу з використанням методу ланцюгових підстановок у складі послідовних аналітичних дій (с.193, с.199-200, с. 202).

Значення результатів виконаного дослідження для науки і практики.

Теоретичне значення роботи полягає у вирішенні наукової проблеми та розробці пропозицій з покращення методичних та організаційних положень обліку й аналізу імпортних, експортних та інших операцій з іноземними контрагентами для удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами хімічної промисловості.

Практична значимість результатів дослідження Люби О.І. визначається можливістю їх подальшого використання у діяльності підприємницьких структур хімічної промисловості, в органах виконавчої влади, а також у навчальному процесі при підготовці здобувачів вищої освіти. Представлені результати дослідження, доведені до рівня практичних напрацювань та рекомендацій, підтверджені довідками про впровадження, наданими: Західноукраїнським національним університетом (довідка № 126-28/926 від

08.04.2024 р.), ТОВ «Трейдінг Україна» (довідка № 030323 від 03.03.2023 р.) та ПП «Хімсервіс» (довідка № 1101/23 від 11.01.2023 р.), Тернопільською митницею Державної митної служби України (довідка № 7.25-08-1/7.25-17/14/6334 від 13.11.2023 р.), Управлінням стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (довідка № 71.1/2 від 04.07.2023 р.).

Повнота висвітлення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення дисертаційної роботи, що мають наукову новизну змістовно та аргументовано розкрито в опублікованих працях. За основними результатами дисертаційної роботи опубліковано 8 наукових праць, з яких одна стаття у виданні, що індексується в міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, 4 публікації апробаційного характеру.

Опубліковані наукові праці Люби О.І., які зараховані за темою дисертації, відповідають вимогам чинного порядку присудження ступеня доктора філософії. Кількість та обсяг друкованих праць дають авторові право для публічного захисту дисертації.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Наукові результати дисертації отримано автором особисто. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано тільки ті ідеї і положення, які отримані автором особисто.

Порушень академічної доброчесності у дисертаційній роботі Люби О.І. не виявлено. Дисертація містить посилання на відповідні джерела інформації, надана достовірна інформація про використані методи та результати проведеного дослідження, дотримані норми законодавства про авторське право та суміжні права. Все це дозволяє зробити висновок про дотримання авторкою дисертаційного дослідження вимог і правил академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Оцінюючи дисертаційну роботу Люби Оксани Ігорівни, яка виконана на достатньо високому

науковому рівні слід висловити деякі зауваження, що можуть бути підставою для дискусії під час захисту:

- 1) на с. 87 авторка вказує про напрацювання вітчизняних вчених з питань проблематики імпорتنих операцій, проте доречно було б також окреслити наукові пошуки закордонних вчених за предметом дослідження та питаннями розділу;
- 2) на с. 31, 34-41 досить багато уваги приділено періодизації та етапам розвитку зовнішньоекономічної діяльності, варто було б також розглянути історичні аспекти у розвитку організації та методики обліку зовнішньоекономічної діяльності, які також мають свою специфіку в контексті з аналізом історичного розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні у різні роки;
- 3) на рис. 1.1 авторкою не враховано надання послуг, як можливого предмету договору зовнішньоекономічної діяльності, а також не передбачено в схемі системи інформаційного забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства етапів із реалізації процедур контролю (внутрішнього контролю/внутрішнього аудиту), що є складовою системи поряд з обліком та аналізом;
- 4) слушною є пропозиція автора щодо заходів подолання корупційних явищ, у тому числі, через скорочення термінів подання митної декларації, проте не розглянуто можливі ризики, в тому числі корупційні, пов'язані з реалізацією цієї пропозиції в умовах впливу непередбачуваних ситуацій;
- 5) на с. 88 автору доречно було б глибше розглянути питання обліку курсових різниць з використанням М(С)БО, а не лише з точки зору Н(П)СБО.

Наведені зауваження і дискусійні моменти вказують на деякі суперечливі аспекти дослідження. Проте загалом вони засвідчують актуальність, складність і багатогранність обраної теми, її практичну значущість та суттєво не впливають на якісні характеристики дисертаційної роботи.

Загальний висновок і оцінка дисертації

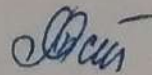
Дисертаційна робота Люби Оксани Ігорівни на тему «Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства» є завершеним науковим дослідженням, результатом якого є формування науково-обґрунтованих пропозицій з розвитку теорії, методики та організації обліку та аналізу зовнішньоекономічної діяльності з врахуванням галузевого аспекту підприємств хімічної промисловості для цілей ефективного управління.

За своїм змістом, фаховим спрямуванням дисертаційна робота відповідає спеціальності 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування», а за якістю та рівнем теоретичних та практичних розробок – рівню дисертації на здобуття ступеня доктора філософії, має особистий авторський підхід до вирішення наукового завдання.

Загалом дисертаційна робота «Обліково-аналітичне забезпечення управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства» за змістом, обґрунтованістю наукових положень та рекомендацій, рівнем наукової новизни відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Люба Оксана Ігорівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри обліку і аудиту
Національного університету водного
господарства та природокористування

О.Р. Антонюк

Підпис д.е.н., професора Антонюк О.Р.
завіряю:

начальник відділу кадрів НУВГП

О.Р. Цаль

« 05 » 06 2024 р.